

LIGA LIDSKÝCH PRÁV

Úřad vlády České republiky

romea
romská mediální a vzdělávací organizace

Cesta k odškodnění: Jak Ministerstvo zdravotnictví rozhoduje o nárocích sterilizovaných žen

Analýza rozhodovací praxe

Datum vydání: Prosinec 2024

Místo vydání: Brno, 2024

Autorský tým: Liga lidských práv

Děkujeme organizaci ROMEA za poskytnutí anonymizovaných rozhodnutí k tvorbě této analýzy.

Projekt byl realizován za finanční podpory Úřadu vlády České republiky. Výstupy projektu nerepresentují názor Úřadu vlády České republiky a Úřad vlády České republiky neodpovídá za použití informací, jež jsou obsahem těchto výstupů.

Obsah

ANALÝZA ROZHODOVÁNÍ MINISTERSTVA ZDRAVOTNICTVÍ O ODŠKODNĚNÍ OBĚTÍ PROTIPRÁVNÍ STERILIZACE.....	2
ODŠKODŇOVÁNÍ V DÍKCI MINISTERSTVA ZDRAVOTNICTVÍ.....	3
<i>Otevřený dopis pomáhajících organizací reagující na první data.....</i>	4
<i>Odpověď ministra zdravotnictví.....</i>	5
JSOU DATA TAJNÁ?.....	6
<i>Opakované nedodržování zákonných lhůt a ignorování stížností.....</i>	6
<i>Vysoké a opakované úhrady za poskytnutí informací.....</i>	6
DATA, KTERÁ (NE)MÁME.....	7
<i>Analýza dat za období 1. ledna 2022–15. června 2023.....</i>	7
<i>Následující zjištěné skutečnosti.....</i>	8
<i>Navazující dostupná data.....</i>	9
<i>Další vývoj rozhodování Ministerstva zdravotnictví.....</i>	10
PŘEHLED ROZHODNUTÍ MĚSTSKÉHO SOUDU V PRAZE A NEJVYŠŠÍHO SPRÁVNÍHO SOUDU (K 31. 12. 2024) S PROCENTY.....	11
<i>Městský soud v Praze.....</i>	11
<i>Nejvyšší správní soud (NSS).....</i>	11
<i>Neúspěšné soudní žaloby ve věci odškodnění za protiprávní sterilizaci.....</i>	11
<i>Přelomové rozhodnutí Nejvyššího správního soudu.....</i>	13
<i>Další významné právní otázky řešené soudy.....</i>	13
KAZUISTIKY.....	14
<i>Odkladný účinek kasační stížnosti.....</i>	14
<i>Kazuistika 1: Přiznání odškodnění po soudním přezkumu.....</i>	15
<i>Kazuistika 2: Úspěch po opakovaném podání žádosti.....</i>	16
<i>Kazuistika 3: Odškodnění za sterilizaci z důvodu romského původu.....</i>	17
<i>Kazuistika 4: Přiznání odškodnění po kladně rozhodnutém rozkladu.....</i>	18
<i>Kazuistika 5: Paradox důkazního břemene: Když absence dokumentace zvýhodňuje žadatelky.....</i>	20

Analýza rozhodování Ministerstva zdravotnictví o odškodnění obětí protiprávní sterilizace

Veškerá data byla vyžádána na základě zákona č. 101/2001 Sb., o svobodném přístupu k informacím, a to díky spolupráci s organizací Romea, jež získání dat financovala. Tímto jí děkujeme za umožnění zpracování dat, která poukázala na závažné nedostatky v rozhodování Ministerstva zdravotnictví.

Proces odškodňování obětí porušení lidských práv, který vyžaduje speciální odškodňovací mechanismus si zaslouží pozornost odborníků, představitelů státu i mezinárodních organizací. Jedná se o mimořádné situace, na něž běžná právní regulace nedopadá. Případně úprava nezohledňuje významná specifika tak, aby byla schopna dosáhnout požadovaného cíle. Tím je povětšinou spravedlivé zadostiučinění za protiprávní zásahy, jimž stát nebyl schopen zabránit. Každý takový mechanismus by měl být bedlivě sledován, průběžně vyhodnocován, a nakonec podroben konstruktivní kritice pro zlepšení v budoucnu. Každý další mechanismus může být efektivnějším nástrojem spravedlnosti, dbát ochrany obětí a ctít snahu o minimalizaci retraumatizace.

Jeden z takových mechanismů bylo nezbytné přijmout pro nápravu následků protiprávních sterilizací, jež v Československu a následně České republice probíhaly více než 50 let. Poprvé na ně upozornila Charta 77 v roce 1978, poté komplexní zprávou ombudsman Otakar Motejl v roce 2006 a také v ní vyzval stát k řešení. Jeho přijetí ze strany naší země trvalo dalších více než 15 let.

Speciální odškodňovací mechanismus byl nezbytný z důvodu promlčení nároku na odškodnění dle běžné právní úpravy a také z důvodu důkazní nouze způsobené přirozeně během času. Důležité bylo také vytvořit jednoduchý, efektivní proces představující reálnou šanci na odškodnění. Měl být funkční pro oběti (mnohdy) vysokého věku a špatného zdravotního stavu, a to i při absenci zdravotnické dokumentace.

Zákon umožňující odškodnění nuceně sterilizovaných žen byl přijat v roce 2021 s významnou podporou napříč politickým spektrem. Šlo o významný milník naší historie. Představoval ochotu uznat závažné porušení lidských práv. Přiznat eugenicky motivované praktiky ovládnutí reprodukce převážně romské populace. Vyrovnat se s pochybením, jež mělo fatální dopad do života vyšších stovek nebo spíše tisíců osob. Konkrétně (mnohdy velmi) mladých žen v reprodukčním věku. Několik desítek z nich nezdolně bojovalo desítky let za spravedlnost, což spolu s vnitrostátní a silnou mezinárodní

kritikou nakonec vedlo k úspěchu – naději na spravedlivé zadostiučinění pro všechny oběti. Vyrovnaní se s křivdami minulosti je nezbytným předpokladem pro možnost nadále rozvíjet společnost založenou na úctě k lidským právům a svobodám.

Odškodňování v dikci Ministerstva zdravotnictví

Zákon č. 297/2021 Sb. o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem umožnil získat satisfakci v podobě 300 tisíc korun pro oběti sterilizované mezi lety 1966 a 2012 na území naší země. Žádosti oběti mohly podávat v období účinnosti zákona od 1. 1. 2022 do konce roku 2024.

Vyřizováním žádostí o odškodnění bylo pověřeno Ministerstvo zdravotnictví. Jako reprezentant státu sehrává zásadní roli v aktivním odčinění křivdy, k němuž se stát zavázal. Na přípravu na vyřizování žádostí mělo ministerstvo čtyři a půl měsíce mezi platností a účinností. Pro tuto agendu bylo vytvořeno jedno systemizované místo.

V přípravném období také vznikly základní dokumenty jako vzor žádosti a návod na podání žádosti. Nevládní sektor navrhoval, aby došlo ke zjednodušení tohoto návodu a převedení do srozumitelného jazyka s ohledem na cílovou skupinu. Neúspěšně. Vznikla také linka pro žadatelky. Očekáváno bylo 400 žadatelek, které dosáhnou na odškodnění.

Na počátku, v necelém půl roce bylo posouzeno prvních 74 žádostí. Spolu s nimi se ukázaly první potíže provázející proces vyřizování žádostí. Ministerstvo zdravotnictví nedodržovalo zákonnou lhůtu stanovenou na 60 dnů. Jednalo se o nedodržení lhůty v řádu dnů, ale spíše měsíců. Proces tím začal být pro žadatelky nejasný, množily se dotazy na správnost postupu a obavy z vlastní chyby, ale také dotazy, zda skutečně k odškodňování dojde. Došlo tak k narušení důvěry.

Celou situaci zhoršoval také fakt, že Ministerstvo zdravotnictví selhávalo také v komunikaci s žadatelkami. Neodpovídalo na emaily, nezvedalo avizovanou infolinku a nedostatek informací vedl k prohlubování nedůvěry. Tento aspekt se jevil jako závažný také z důvodu, že žadatelky byly převážně ženy vyššího věku, mnohdy ve špatném zdravotním stavu a čas pro ně byl zásadní.

Další problém představovala neochota Ministerstva zdravotnictví uznávat jiné důkazy než zdravotnickou dokumentaci. A to i přesto, že s nimi zákon počítá. Jak uvádí i důvodová zpráva, bylo zřejmé že část obětí nebude zdravotnickou dokumentací disponovat, ať už z důvodů zákonné či nezákonné skartace, neboť mezi sterilizacemi a přijetím řešení ze strany státu uběhly i desítky let. Odpovědnost za prodlevu nese stát. Proto zamýšlel odškodnit i tyto oběti. Konkrétněji, stát dopředu věděl, že dokumentace z roku 1966 a mnoho let poté nebudou zachovány a je nutné vytvořit takové podmínky, které povedou k nápravě této historické křivdy.

Odškodňovací mechanismus měl přinést spravedlnost, nikoli formální krok. Proto nevládní sektor napsal otevřený dopis Ministerstvu zdravotnictví skrze ministra zdravotnictví a také předsedovi vlády ve snaze upozornit na nedostatky ve chvíli, kdy mohou být dostatečně včas napraveny. Úspěšnost se v tuto chvíli pohybovala kolem pouhých 50 %.

Otevřený dopis pomáhajících organizací reagující na první data

Dostupná data za odškodňovací období – od 1. 1. 2022 do 31. 5. 2022

Podáno: 261 žádostí

Vyřízeno: 74 žádostí

Rozhodnuto kladně: 35 případů – žadatelky byly úspěšné pouze v 47 % případů.

Konkrétně v otevřeném dopise, podepsaném dvaceti organizacemi a osobnostmi, signatáři a signatářky upozorňují na výše uvedené obtíže v tomto znění:

“ 1. U většiny žádostí o odškodnění není splněna lhůta daná zákonem pro jejich vypořádání a řízení se protahuje na více měsíců, než kolik stanoví zákon. To samo o sobě podkopává víru žadatelek v tento proces.

2. Ačkoliv přijatý zákon výslovně umožňuje i jiné důkazy než zdravotnickou dokumentaci, nejsou nám známy takové případy, kde by jiný důkaz byl uznán. To znamená, že žadatelky, jejichž dokumentace byla skartována, odškodnění zatím nezískávají, a to ani v případě, že šlo o skartaci v rozporu se zákonem nebo byly dokumentace ztraceny či zničeny. Zákon přitom přiznává odškodnění za protiprávní sterilizace již od roku 1966.”¹

Občanská společnost navrhovala i řešení k nápravě neutěšeného stavu, a to konkrétně tato:

“ 1. Při posuzování jednotlivých žádostí zodpovědnými úředníky mít na paměti účel odškodňovacího zákona a nepostupovat při posuzování žádostí ryze formalisticky. Není chybou žadatelek, že České republice trvalo přijetí odškodňovacího mechanismu tolik let, že jsou jejich zdravotnické dokumentace nenávratně skartovány nebo jinak poškozeny.

2. Dodržování lhůty pro vyřízení žádostí (tj. do 60 dní, jak předepisuje zákon).

3. Přijetí metodiky pro určení, zda nepřímý důkaz nemůže stačit k uznávání nároku, by rovněž přispělo k řešení současných problémů. Touto

¹ Otevřený dopis – Vyhodnocení efektivity zákona o odškodnění za protiprávní sterilizace. *Liga lidských práv*. Dostupné z: <https://llp.cz/blog/otevreny-dopis-vyhodnoceni-efektivita-zakona-o-odskodneni-za-protipravni-sterilizace/> [cit. 2023-12-12].

problematikou se již dříve zabýval veřejný ochránce práv v Závěrečném stanovisku z roku 2005.

4. Navázání intenzivnější spolupráce s odborníky z občanské společnosti, kteří se tématem dlouhodobě zabývají. O tuto formu spolupráce doposud ministerstvo nejevilo dostatečný zájem.”²

Odpověď ministra zdravotnictví

Ministr zdravotnictví reagoval dopisem ze dne 15. září 2022, v němž reagoval k jednotlivým bodům. **Prvně dle jeho slov s politováním připustil, že lhůta pro vyřizování žádostí není dodržována.** Uvedl, že je tomu tak z objektivních důvodů, neboť na tuto agendu je vyčleněno pouze jedno služební místo, a to navíc není obsazeno. Příčinou je nedostatečný zájem z řad kvalitních uchazečů a také podotkl, že se jedná o místo na dobu určitou. Závěrem shrnul, že útvar na Ministerstvu zdravotnictví je dlouhodobě přetížený a nyní si ještě v rámci něj museli přerozdělit agendu vyřizování žádostí o odškodnění za sterilizaci provedenou v rozporu s právem.

Nicméně personální potíže nejsou dle slov ministra jediným důvodem, rovněž uvedl, že žadatelky neposílají žádosti perfektní a jsou v nich uvedeny nepřesné nebo chybné údaje, což ministerstvo zatěžuje a vytváří množství dílčích úkolů a komunikace kolem nich. Celou situaci shrnul tak, že v krátkodobém horizontu nelze objektivně očekávat zlepšení.

Závěrem lze říct, že Ministerstvo zdravotnictví neučinilo žádné systematické kroky k vyřešení tak zásadního nedostatku, jakým je nedodržování zákonné lhůty pro vyřízení žádosti, vyjma pokračování v obsazení systemizovaného místa.

K otázce dokazování uvedl následující – z podstaty věci a ze skutečnosti, že na vyplacení odškodného jsou vynaloženy nemalé finanční prostředky, je nezbytné prokázat skutkový stav tak, aby o něm nepanovaly důvodné pochybnosti. Jedná se totiž o správné řízení ovládané zásadou materiální pravdy. Tato informace je pravdivá, nicméně je potřeba brát v potaz specifické okolnosti odškodňovacího mechanismu, které ostatně byly důvodem pro jeho přijetí.

Zdravotnická dokumentace je podkladem, z něž lze sterilizaci a mnohdy i její protiprávnost prokázat. Není však jediným důkazním prostředkem a Ministerstvo zdravotnictví je povinno podat žadatelkám pomocnou ruku a pomoci objasnit skutkový stav. Ministr odmítl, že by jeho resort apriori odmítal jiné důkazy a dodal, že ministerstvo není povoláno k poskytování právního poradenství a pomoci žadatelkám domyslet, co by mohlo vést k jejich úspěšné žádosti o odškodnění. Odmítl také formalistický postup ministerstva a tento závěr občanské společnosti označil za nepodložený. Toto vyjádření věrohodně demonstrovalo jeho postoj k procesu odškodňování.

² Op. cit. Otevřený dopis – Vyhodnocení efektivity zákona o odškodnění za protiprávní sterilizace. *Liga lidských práv.*

Jasně stanoveným cílem odškodňovacího zákona bylo spravedlivé zadostiučinění pro oběti závažného zásahu do lidských práv, který Česká republika zapříčinila. Zákon i jeho důvodová zpráva přitom předpokládali specifické zacházení s ohledem na důkazní nouzi vzniklou jako důsledek liknavosti státu. V pozdějších fázích ostatně soudy, včetně těch vrcholných daly žadatelkám za pravdu a Ministerstvo zdravotnictví vyzvaly ke změně výše demonstrovaného postoje. Podrobněji se o rozhodování soudů dočtete v části věnované soudním rozhodnutím. **Ministr uvedl, že ke dni 15. září 2022 Ministerstvo zdravotnictví evidovalo více než 370 žádostí.**

Jsou data tajná?

Romea.cz pravidelně podává žádosti o informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, s cílem získat anonymizovaná rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví ve věci odškodnění protiprávních sterilizací. Tyto informace jsou následně sdíleny s dalšími organizacemi, které se zabývají právní pomocí žadatelkám. Ministerstvo zdravotnictví však při vyřizování těchto žádostí opakovaně porušuje zákon, zejména nedodrжуje lhůty pro vyřízení, požaduje nepřiměřeně vysoké úhrady a vyhýbá se odpovědím na konkrétní otázky, například ohledně soudních řízení.

Opakované nedodržování zákonných lhůt a ignorování stížností

Ministerstvo zdravotnictví opakovaně nevyřizuje žádosti ve lhůtě stanovené zákonem. Poslední žádost Romea.cz o informace byla podána dne 15. dubna 2024, avšak ke konci roku 2024 stále nebyla vyřízena, přestože zákonná lhůta pro poskytnutí informací činí 15 dní (v odůvodněných případech 25 dní). Ministerstvo nereagovalo ani na opakované urgencye, ani na stížnosti na nečinnost, a dokonce ignorovalo žádosti o uplatnění opatření proti nečinnosti podle § 80 odst. 3 správního řádu.

V některých případech ministerstvo po dlouhých odkladech poskytne jen část požadovaných dokumentů nebo zašle vyčíslení nákladů, které musí žadatelka uhradit, aby jí byly informace poskytnuty. Výsledkem je dlouhodobé prodlužování řízení nad rámec zákonných lhůt, čímž je znemožněna efektivní kontrola rozhodovací praxe ministerstva.

Vysoké a opakované úhrady za poskytnutí informací

Ministerstvo zdravotnictví systematicky požaduje nepřiměřené úhrady, čímž fakticky znemožňuje přístup k informacím. Za anonymizovaná příznávající a zamítavá rozhodnutí za období 15. června 2023–15. dubna 2024 a za anonymizovaná rozhodnutí o rozkladech byla žadatelce vyčíslena částka 17 250 Kč. To však není první vysoká úhrada, předchozí úhrady přesahovaly i 20 000 Kč. Celkově tak Romea.cz za přístup k informacím již zaplatila vyšší desítky tisíc korun.

Když organizace Liga lidských práv požádala o informace o probíhajících soudních řízeních, ve věcech odškodnění protiprávních sterilizací, ministerstvo odpovědělo, že nevede žádný seznam těchto řízení. Přesto však vyčíslilo náklady na dohledání této informace na 6 650 Kč.

Celkový přístup k vyřizování žádostí o informace je v rozporu s povinností úřadu poskytovat informace efektivním způsobem. Skutečnost, že ministerstvo nevede přehled řízení, ačkoliv by to mělo být součástí jeho evidence, vede k neúnosné administrativní zátěži pro žadatele.

Data, která (ne)máme

Příznačný název této kapitoly je bohužel smutným pojmenováním reality, neboť komplexní statistická data byla Ministerstvem zdravotnictví poskytnuta pouze za období mezi počátkem účinnosti zákona, tedy 1. ledna 2022 a polovinou měsíce června. Další data bohužel ministerstvo navzdory včasnému žádostem o informace nedodalo, a i této oblasti porušovalo zákonné lhůty.

V dalších obdobích pak pracujeme pouze se základními údaji jako je počet podaných žádostí a jejich rozřídění na úspěšné, neúspěšné a zastavená řízení. V dalších částech pak pracujeme ještě s rozklady a soudními rozhodnutími. Velmi nás mrzí znemožnění komplexní analýzy zpracované pro významnou část rozhodného období.

Analýza dat za období 1. ledna 2022–15. června 2023

Celkově byl zkoumán vzorek 388 vyhovujících a zamítavých rozhodnutí, nikoli tedy rozhodnutí zamítavých. V analýze jsme se snažili zkoumat, zda má na získání odškodnění vliv období, ve kterém byla sterilizace provedena.

Z celkového počtu žádostí 388 byly kladně vyřízeno 271 žádostí a zamítnuto bylo 117 žádostí. Z nich bylo 52 případů, v nichž zdravotnická dokumentace nebyla předložena jako důkazní prostředek a 65 případů, v nichž byla v řízení předložena zdravotnická dokumentace. Upozorňujeme, že z těchto dat nelze srovnávat úspěšnost s dalšími daty, neboť se nejedná o vzorek obsahující také zastavená řízení.

Mezi zkoumaná období patřilo zejména období mezi rokem 1966 a rokem 1989 a období porevoluční od 1990 do roku 2000. Dále jsme se zabývali obdobím mezi lety 1966 a 1981, abychom zkoumali vliv skartačních lhůt, a tedy absence zdravotnické dokumentace jakožto klíčového důkazního prostředku na možnost získat odškodnění. Zákon cílil na odškodnění všech obětí sterilizované mezi lety 1966 a 2012, přesto nejstarší sterilizace, za niž žena získala odškodnění byla provedena až po roce 1978. U sterilizací mezi lety 1966 až 1978, žádná z žadatelek kvůli důkazní nouzi neuspěla. Celkem se jednalo o 10 žadatelek a úspěšných bylo 0 z nich. Rok 1978 byl mimo jiné také rokem, v němž Charta 77 poprvé upozornila na problematiku nedobrovolných sterilizací v naší zemi.

První zkoumané období

V období mezi lety 1966–1981 bylo sterilizováno a následně podalo žádost o odškodnění 34 žen, z nichž úspěšných bylo 10 a jednalo se tam o 29% úspěšnost. V tomto období nemocnice mohli v souladu s právem skartovat zdravotnické dokumentace.

Druhé zkoumané období

Žádostí, v nichž byla sterilizace provedena mezi lety 1966 a 1989 bylo vyřízeno 189, z nichž bylo úspěšných 128 a celkově šlo tedy o 68% úspěšnost. Jednalo se o předrevoluční období, v němž jsme očekávali nejvyšší počet žádostí z celkového počtu. Náš předpoklad byl chybný, nebo jsou data zkreslená kvůli nejasnému postupu Ministerstva zdravotnictví v pořadí vyřizování žádostí. Lze se domnívat, že žádosti s chybějící dokumentací jsou vyřizovány déle než žádosti, k nimž je dokumentace přiložena a nelze tedy usuzovat, že je žádostí méně než pro následující období.

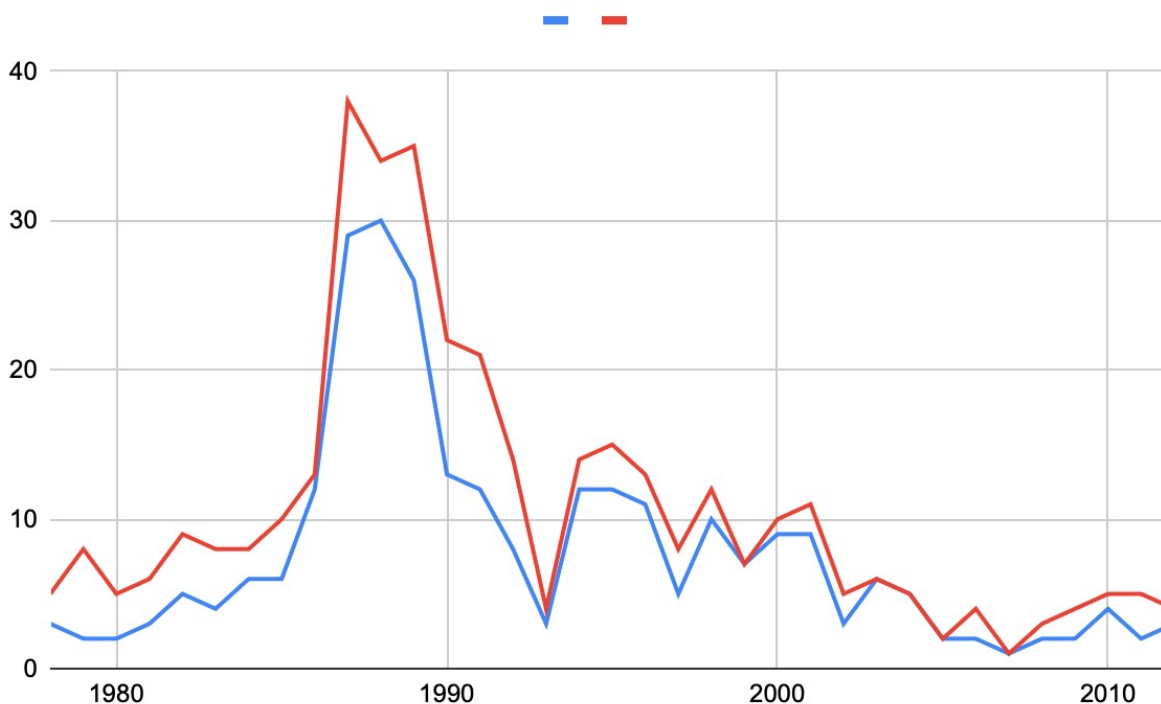
Třetí zkoumané období

Sterilizace provedené mezi lety 1990 a 2012 se objevily v 199 vyřízených žádostech, z nichž úspěšných bylo 141 žen. Úspěšnost se tam vyšplhala na 71 %.

Následující zjištěné skutečnosti

Nedobrovolné sterilizace v čase

Pro tato zjištění jsme rozlišovali mezi úspěšnými a neúspěšnými žádostmi. Nejméně úspěšných žádostí bylo za sterilizaci v roce 2007 a to 1 žádost, 2 úspěšné žádosti pak byly podány v 7 různých letech napříč celým obdobím, významný nárůst lze sledovat mezi lety 1986 a 2001. Nejvíce úspěšných žádostí o odškodnění bylo za sterilizace provedené v letech 1987–27 žádostí, 1988–30 žádostí a 1989–26 žádostí. Zajímavé zjištění je, že četnost úspěšných a neúspěšných žádostí vyvíjí stejně.

Jiné důkazy než zdravotnická dokumentace

Zaměřili jsme se na další důkazní prostředky, které mohou sloužit k prokázání nedobrovolné sterilizace u žen, u nichž se nedochovala zdravotnická dokumentace. Pouze dvě žádosti, u nichž absentovala zdravotnická dokumentace byly úspěšné s jiným důkazem.

Jednou to bylo potvrzení o sociální dávce poskytnuté za sterilizaci. Tato nepřipustná finanční motivace nebyla mnohem častějším fenoménem, nicméně doklad o poskytnutí takové dávky po desítky let byl uchován jen raritně a ve státních archívech dohledatelné nejsou. Podruhé se jednalo o zprávu Kanceláře veřejného ochránce práv. Uznávání jiných důkazů, než zdravotnické dokumentace tak bylo zcela ojedinělé, a to i navzdory původnímu záměru zákona a jeho důvodové zprávě. Později se proti tomuto postupu vymezil i veřejný ochránce práv a soudy, včetně těch vrcholných.

Nemocnice jako faktor

Dalším zajímavým zjištěním je skutečnost, že pravděpodobnost získání odškodnění mohla významně ovlivnit také samotná nemocnice. Nemocnice s nejvyšším počtem přiznaných zákroků, u nichž bylo odškodnění přiznáno je nemocnice Most. Šlo o 77 z 81 případů. Úspěšnost žadatelek v této nemocnici 95 %. Snaha pracoviště zakrýt tyto praktiky tedy zřejmě nebyla velká nebo se k předchozím pochybením skutečně postavili čelem. Naopak Městská nemocnice Ostrava známá jako Fifejdy, nezákonně skartovala zdravotnické dokumentace až do roku 2000 a způsobili tak 0 % úspěšnost žadatelek.

Za pozornost stojí také rychlost rozhodování Ministerstva zdravotnictví. Nejrychlejší z anonymizovaných rozhodnutí bylo vyřízeno za 18 dní. Naopak nejdelší žádost trvala 316 dnů.

Navazující dostupná data

Ministerstvo zdravotnictví k 19. 9. 2024 evidovalo 1971 žádostí. Z toho bylo 1381 žádostí vyřízeno. Z toho 656 žádostem bylo vyhověno, což činí 47,5 %. V 229 případech řízení zastaveno, tedy 16,5 procenta a 496 žádostí bylo zamítnuto, což činí zbylých 36 %.

Celková dostupná data za odškodňovací období – od 1. 1. 2022 do 19. října 2024

Podáno: 1971 žádostí

Vyřízeno: 1381 žádostí

Rozhodnuto kladně: 656 žádostí

Zamítnuto: 496 žádostí

Zastaveno: 229 žádostí

Na vyřízení tak stále čeká 590 žádostí.

Průměrná délka řízení u klientek Ligy lidských práv činila 240 dnů a u o rozkladu u klientek Ligy lidských práv pak 154 dnů. V řízení před Ministerstvem zdravotnictví spolu s délkou soudního procesu pak u naší klientky činila lhůta 714 dnů.

Nejdéle trvajícím řízením z dostupných dat pak trvala následující doba. U řízení o žádosti šlo o 554 dnů, u řízení o rozkladu o 311 dnů a u řízení před Ministerstvem zdravotnictví od žádosti přes rozklad a vrácení k novému rozhodnutí k dalšímu rozhodnutí dokonce 874 dnů.

Ze zastavených řízení bylo 23 žádostí, které se týkaly sterilizací provedených po 31. 3. 2012, k těmto řízením nelze získat relevantní informace, který by byly nezbytné pro posouzení, zda šlo o nedobrovolné sterilizace, čímž by se potvrdila přetrvávající praxe, byť v rovině selhání jednotlivce/ů.

Další vývoj rozhodování Ministerstva zdravotnictví

Další data se týkají období od počátku účinnosti zákona do 10. listopadu 2023. K danému období bylo celkem podáno 1519 žádostí. Ministerstvo stihlo vyřídit 785 žádostí, což činilo 52 % z celkového počtu. Neúspěšných bylo tedy 734, což činilo zbylých 48 %. Úspěšnost v tomto období činila 64 %, což bylo poněkud ojedinělé, jak je vidět na předcházejících datech. Pro připomenutí úspěšnost v předcházejícím období byla pod 50 %. A stejně tak je

to vidět na datech pozdějších. Poslední dostupná data ukazují, že z celkového počtu 1552 vyřízených žádostí bylo úspěšných pouze 720, což činí 46 %

Celková dostupná data za odškodňovací období – od 1. 1. 2022 do 2. ledna 2025

V posledních dostupném období významně narostl počet žádostí, pravděpodobně se jedná zčásti o opakované žádost, neboť správní řízení tuto možnost připouští a ženy tak měly možnost podat žádost opakovaně a s ohledem na novou judikaturu mohly být úspěšné, přestože v s první žádostí neuspěly. Poměr prvožádostí a druhožádostí nelze uvést opět s ohledem na nedostatek dat od Ministerstva zdravotnictví.

Podáno: 2266 žádostí

Vyřízeno: 1552 žádostí

Rozhodnuto kladně: 720 žádostí

Zamítnuto: 576 žádostí

Zastaveno: 256 žádostí

Na vyřízení tak stále čeká 714 žádostí.

Informace poskytl mluvčí Ministerstva zdravotnictví v dopoledních hodinách, žádosti mohli být doručeny do půlnoci 2. 1. 2025 s ohledem na konec účinnosti zákona 31. 12. 2025 a na dny pracovního klidu. Čísla se tedy mohou mírně lišit od finálního stavu.

zhodnotí soudů hrají klíčovou roli v otázce odškodnění za protiprávní sterilizace, protože poskytují právní výklad relevantních ustanovení a určují, jakým způsobem má být zákon č. 297/2021 Sb., o jednorázové peněžní částce obětem protiprávních sterilizací, aplikován v praxi. Soudy řeší nejen samotnou otázku splnění podmínek pro odškodnění, ale také vykládají principy informovaného souhlasu, odpovědnosti státních orgánů a procesní spravedlnosti při rozhodování o nárocích obětí. Zejména rozhodnutí Nejvyššího správního soudu jsou důležitá pro sjednocování judikatury a poskytují závazné právní názory, kterými se musí řídit správní orgány i nižší soudy.

Rozhodnutí soudů jsou důležitá i proto, že rozhodovací praxe se liší i napříč samotným ministerstvem. Stejně nebo velmi podobné případy mohly být posouzeny rozdílně. Tato nekonzistentnost znamená, že některé žadatelky o odškodnění mohly být nespravedlivě znevýhodněny.

Právě soudní rozhodnutí pomáhají tuto roztříštěnost odstranit, poskytují jasná vodítka pro posuzování jednotlivých případů a přispívají k větší právní jistotě žadatelek. Právní jistota a předvídatelnost rozhodování jsou základními principy právního státu – osoby, kterých se právní úprava týká, musí mít možnost s přiměřenou jistotou předpokládat, jak bude jejich

případ posouzen. Pokud je rozhodovací praxe roztříštěná, dochází k porušení tohoto principu, protože jednotlivé osoby nemají stejné šance na spravedlivé rozhodnutí. Soudy proto hrají klíčovou roli nejen v opravě individuálních nesprávných rozhodnutí, ale také v nastavování jasných standardů pro správní orgány a zajištění rovného přístupu k právům.

Přehled rozhodnutí Městského soudu v Praze a Nejvyššího správního soudu (k 31. 12. 2024) s procenty

Městský soud v Praze

Celkem rozhodoval o 29 případech.

Ve prospěch žadatelky: 24 případů (82,8 %)

V neprospěch žadatelky: 5 případů (17,2 %)

Nejvyšší správní soud (NSS)

Celkem rozhodoval o 11 případech.

Ve prospěch žadatelky: 10 případů (90,9 %)

V neprospěch žadatelky: 1 případ (9,1 %)

Rozhodnutí ve věci samé: 6 případů (54,5 %)

Usnesení (procesní rozhodnutí, např. nepřiznání odkladného účinku, zpětvzetí kasační stížnosti apod.): 4 případy (36,4 %)

Usnesení: 1 případ (9,1 %)

Neúspěšné soudní žaloby ve věci odškodnění za protiprávní sterilizaci

1. 9 Ad 19/2022 – Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 21. 6. 2023

Soud zamítl žalobu z procesních důvodů, protože žalobkyně podala rozklad opožděně. Ministerstvo zdravotnictví její žádost zamítlo a rozhodnutí jí bylo doručeno fikcí, přičemž písemnost byla vložena do její schránky. Lhůta pro podání rozkladu uplynula, aniž by žalobkyně podnikla jakékoliv kroky. Ministr zdravotnictví proto rozklad zamítl pro jeho opožděnost. Soud uvedl, že z procesního hlediska nelze přezkoumávat rozhodnutí, která nabyla právní moci, pokud účastník řízení sám nevyužil svých opravných prostředků včas. Dále se zabýval možností přezkumného řízení nebo obnovy řízení, ale dospěl k závěru, že k takovému postupu nejsou splněny podmínky.

2. 9 Ad 18/2022 – Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 10. 4. 2024

Žalobkyně neuspěla, protože její žádost bylo nemožné posoudit pro nedostatek zdravotnické dokumentace. Ministerstvo zdravotnictví uvedlo, že neexistuje dostatek podkladů k závěru, že sterilizace byla provedena v rozporu s právem, a proto žádost zamítlo. Soud se s tímto postupem ztotožnil a dodal, že pokud neexistuje žádný lékařský záznam o sterilizaci, není možné na základě samotného tvrzení žalobkyně protiprávnost výkonu doložit. Žalobkyně v průběhu řízení argumentovala, že zdravotnická dokumentace byla skartována nezávisle na její vůli, nicméně soud konstatoval, že ani tato skutečnost nemění důkazní povinnost žadatelky, která musí své tvrzení doložit alespoň nepřímými důkazy.

3. 15 Ad 4/2024 – Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 8. 2. 2024

Soud zamítl žalobu, protože žalobkyně měla ve zdravotnické dokumentaci podepsanou žádost o sterilizaci, ve které bylo uvedeno, že žádá zákrok „tak, aby již nikdy neotěhotněla“. Žalobkyně tvrdila, že žádost podepsala po porodu, kdy byla ve fyzicky i psychicky náročném stavu, a že jí nebyla řádně vysvětlena nevratnost zákroku. Soud se však ztotožnil s argumentací ministerstva, že dokumentace neobsahovala žádné indicie, které by svědčily o nátlaku či manipulaci. Dále žalobkyně namítala, že zdravotnická dokumentace není kompletní, a dovolávala se obrácení důkazního břemene, tedy že ministerstvo mělo prokázat, že sterilizace proběhla v souladu s právem. Soud však konstatoval, že pokud dokumentace existuje, důkazní povinnost zůstává na žadatelce.

4. 10 Ad 11/2024 – Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 10. 10. 2024

Soud zamítl žalobu s odůvodněním, že žalobkyně nepředložila žádné důkazy, které by prokazovaly, že sterilizace byla provedena bez jejího informovaného souhlasu. Ve zdravotnické dokumentaci nebyl žádný záznam o sterilizaci, což vedlo ministerstvo k závěru, že zákrok vůbec neproběhl. Žalobkyně tvrdila, že v minulosti podstoupila lékařské vyšetření, které prokazovalo její sterilitu, ale nepředložila žádný dokument, který by tuto skutečnost potvrzoval. Soud dospěl k závěru, že v takové situaci nemůže žalobkyni přiznat odškodnění pouze na základě jejího tvrzení, pokud chybí jakékoli objektivní důkazy.

5. 15 Ad 10/2024 – Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 17. 12. 2024

Žaloba byla zamítnuta z důvodu opakovaného podání žádosti bez nových skutečností. Žalobkyně v minulosti podala žádost o odškodnění, která byla zamítnuta, a poté podala novou žádost se stejnou argumentací, avšak bez předložení nových důkazů. Ministerstvo proto řízení zastavilo s tím, že se jedná o opakovanou žádost bez nových skutečností. Soud tento postup potvrdil a uvedl, že správní řízení nemůže být uměle prodlužováno opakovaným podáváním žádostí se stejnými argumenty.

Přelomové rozhodnutí Nejvyššího správního soudu

Dne 4. července 2024 vydal Nejvyšší správní soud (NSS) přelomové rozhodnutí týkající se procesu vyřizování žádostí o odškodnění za protiprávní sterilizace. Příklad se týkal žadatelky, jejíž žádost Ministerstvo zdravotnictví zamítlo s odůvodněním, že nebylo prokázáno, že sterilizace byla protiprávní. Ministerstvo argumentovalo tím, že zdravotnická dokumentace byla skartována a že žadatelka nepředložila dostatečné důkazy o tom, že zákrok byl proveden v rozporu s právem.

Nejvyšší správní soud však tento přístup zásadně odmítl. Upozornil, že přenášet plnou důkazní povinnost na žadatelky je v rozporu se smyslem a účelem zákona č. 297/2021 Sb., o jednorázové peněžní částce obětem protiprávních sterilizací. Soud zdůraznil, že ministerstvo je správním orgánem, který musí aktivně zjišťovat skutkový stav, a nesmí pouze pasivně čekat na důkazy předložené žadatelkami. NSS poukázal na to, že mnoho žadatelek se nachází v situaci, kdy jsou objektivně zbaveny možnosti opatřit si důkazy – zejména kvůli skartaci zdravotnické dokumentace či obecnému selhání zdravotnických zařízení v řádném vedení záznamů.

Soud zdůraznil princip "hájitelného tvrzení" – tedy že pokud žadatelka důvěryhodně tvrdí, že byla bez svého svobodného a informovaného souhlasu sterilizována, a její tvrzení je podpořeno kontextuálními důkazy (např. svědeckými výpověďmi, další dostupnou dokumentací či obecně známými fakty o sterilizační praxi v daném období), není možné její žádost zamítnout pouze na základě absence zdravotnické dokumentace. NSS konstatoval, že ministerstvo v takových případech musí provést důkladné dokazování a zohlednit všechny dostupné skutečnosti, namísto formalistického odmítání žádostí.

Další významné právní otázky řešené soudy

Správní soudy již rozhodovaly o klíčových otázkách týkajících se nároků žadatelek na odškodnění za protiprávní sterilizace. Mezi nejvýznamnější právní závěry patří:

1. *Absence písemného poučení o povaze a důsledcích zákroku*

Soudy se opakovaně zabývaly případy, kdy žadatelky nebyly řádně poučeny o povaze sterilizačního zákroku, jeho nevratnosti a možných důsledcích. Podle tehdejší právní úpravy bylo písemné poučení o nereparabilitě zákroku a jeho povaze jednou z obligatorních náležitostí informovaného souhlasu. Z rozhodovací praxe vyplývá, že pouhé podpisy v dokumentaci neprokazují automaticky informovaný souhlas, pokud nebylo doloženo, že žadatelka obdržela srozumitelné a úplné informace o zákroku a měla možnost svobodného rozhodnutí bez nátlaku. Soudy opakovaně konstatovaly, že absence řádného poučení činí souhlas neplatným a že odpovědnost za doložení této skutečnosti leží primárně na zdravotnickém zařízení a následně na správním orgánu, který žádost posuzuje.

2. ***Nedostatečnost obecného informovaného souhlasu***

V některých případech se ministerstvo opíralo o obecný souhlas s léčebnými postupy, podepsaný žadatelkou při přijetí do nemocnice, nebo o souhlas s provedením císařského řezu či jiného zákroku. Soudy však konstatovaly, že obecný souhlas nelze považovat za platný souhlas ke sterilizaci, která je specifickým nevratným zákrokem s dlouhodobými dopady na osobní život ženy. Pro platnost informovaného souhlasu musí být zřejmé, že pacientka výslovně souhlasila se sterilizací jako samostatným zákrokem, nikoli pouze s obecnou léčbou či operací.

3. ***Dokazování bez existující zdravotnické dokumentace***

Řada případů se týkala situací, kdy zdravotnická dokumentace byla skartována nebo neobsahovala žádné informace o sterilizaci či jejím průběhu. Ministerstvo zdravotnictví v těchto situacích často žádosti zamítalo s odůvodněním, že nelze prokázat protiprávnost zákroku. Soudy však potvrdily, že absence zdravotnické dokumentace nemůže jít k tíži žadatelky. V souladu se zásadou hájitelného tvrzení soudy uznaly, že protiprávnost sterilizace lze prokázat i jinými důkazy, například svědeckými výpověďmi, osobními záznamy, dokumentací o hospitalizaci či jinými souvisejícími materiály. Tento závěr odpovídá principu, že pokud stát v minulosti selhal v řádném vedení dokumentace, nemůže tím nyní znevýhodňovat oběti těchto praktik.

Kazuistiky

V následující kapitole se podrobněji podíváme na konkrétní kazuistiky nejen soudních rozhodnutí, které ukazují, jak byly tyto principy aplikovány v praxi. Rozebereme jednotlivé případy, jejich právní argumentaci a závěry soudů, které formují současnou rozhodovací praxi v oblasti odškodnění za protiprávní sterilizace.

Odkladný účinek kasační stížnosti

Nejvyšší správní soud (NSS) opakovaně rozhodoval o návrzích Ministerstva zdravotnictví na přiznání odkladného účinku kasačním stížnostem ve věcech týkajících se odškodnění za protiprávní sterilizace. V několika případech, například v usnesení ze dne 4. dubna 2024, sp. zn. 7 As 12/2024-41, NSS tyto návrhy zamítl.

V uvedeném usnesení ministerstvo argumentovalo, že pokud by na základě rozsudku Městského soudu v Praze bylo nuceno vyplatit žalobkyni jednorázovou peněžní částku, a následně by NSS tento rozsudek zrušil, vznikla by státu újma spojená s vymáháním vyplacené částky zpět. NSS však konstatoval, že taková situace je běžná v případech

přezkumu rozhodnutí správních orgánů soudy a sama o sobě neodůvodňuje přiznání odkladného účinku.

Navzdory těmto opakovaným rozhodnutím NSS ministerstvo nadále podává návrhy na přiznání odkladného účinku v obdobných případech. Tento postup může být vnímán jako neefektivní, zejména s ohledem na konzistentní judikaturu NSS, která jasně stanoví podmínky pro přiznání odkladného účinku a zdůrazňuje, že obava z obtíží při případném vymáhání vyplacených částek není dostatečným důvodem pro jeho přiznání.

Kazuistika 1: Přiznání odškodnění po soudním přezkumu

V roce 2022 podala paní R. B. žádost o poskytnutí jednorázové peněžité částky za protiprávní sterilizaci podle zákona č. 297/2021 Sb. k Ministerstvu zdravotnictví České republiky. Ministerstvo její žádost zamítlo s odůvodněním, že sterilizace byla provedena na její vlastní žádost a po schválení sterilizační komisí, čímž byl údajně dodržen tehdy platný právní postup.

Žalobkyně se proti tomuto rozhodnutí odvolala, avšak ministr zdravotnictví její rozklad zamítl. Následně podala žalobu k Městskému soudu v Praze, který se případem zabýval pod spisovou značkou 11 Ad 2/2023.

V žalobě namítala, že nebyly splněny všechny zákonné podmínky pro provedení sterilizace podle tehdejší právní úpravy. Konkrétně poukazovala na absenci písemného poučení o nevratnosti zákroku a jeho důsledcích, což bylo vyžadováno § 11 tehdy platné směrnice Ministerstva zdravotnictví. Dále upozornila na nesrovnalosti v datech – vyšetření sterilizační komisí proběhlo 21. října 1982, zatímco její žádost o sterilizaci je datována 22. října 1982, což naznačuje, že žádost byla podána až po schválení komisí, což je v rozporu s tehdejším postupem.

Městský soud v Praze v rozsudku ze dne 26. března 2024, sp. zn. 11 Ad 2/2023-59, rozhodnutí ministra zdravotnictví i ministerstva zrušil a věc vrátil ministerstvu k dalšímu řízení. Soud konstatoval, že ministerstvo pochybilo, když nezohlednilo absenci písemného poučení o nevratnosti zákroku ve zdravotnické dokumentaci a nevezalo v úvahu nesrovnalosti v postupu schvalování sterilizace.

Po tomto rozhodnutí ministerstvo přehodnotilo svůj postup a paní R. B. přiznalo jednorázovou peněžní částku ve výši 300 000 Kč podle zákona č. 297/2021 Sb. Tento případ zdůrazňuje význam důkladného přezkumu správních rozhodnutí soudy a potvrzuje, že i po počátečních neúspěších má smysl pokračovat v úsilí o dosažení spravedlnosti.

Zdroj: Městský soud v Praze. *Rozsudek ze dne 26. března 2024, sp. zn. 11 Ad 2/2023-59.*
Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/msph/11-ad-2-2023-59>

Zdroj: Liga lidských práv. *Další úspěšná žádost: Ministerstvo přiznalo odškodnění za protiprávní sterilizaci.* 15. srpna 2024. Dostupné z: <https://llp.cz/blog/dalsi-uspesna-zadost-ministerstvo-priznalo-odskodneni-za-protipravni-sterilizaci/>

Kazuistika 2: Úspěch po opakovaném podání žádosti

V březnu 2022 podala žadatelka samostatně žádost o odškodnění za protiprávní sterilizaci k Ministerstvu zdravotnictví České republiky. Ministerstvo její žádost zamítlo s odůvodněním, že nebyly předloženy dostatečné důkazy protiprávnosti zákroku. Následně se žadatelka obrátila na Ligu lidských práv, která v říjnu 2022 podala proti zamítavému rozhodnutí rozklad. Ani tento rozklad nebyl úspěšný; ministerstvo setrvalo na svém původním stanovisku a rozklad zamítlo.

Navzdory těmto neúspěchům se Liga lidských práv rozhodla podat novou žádost o odškodnění, tentokrát s důrazem na nové skutečnosti a důkazy, které nebyly v původní žádosti dostatečně akcentovány. V nové žádosti bylo poukázáno na závažné nedostatky ve zdravotnické dokumentaci, které naznačovaly, že sterilizační zákrok nebyl proveden v souladu s tehdy platnými právními předpisy.

Jedním z klíčových argumentů bylo, že ve zdravotnické dokumentaci chybělo písemné poučení o nevratnosti sterilizace, což bylo v rozporu s tehdejšími právními požadavky. Dále bylo zdůrazněno, že souhlas k operaci byl získán za podmínek časové tísně a možného nátlaku, což mohlo ovlivnit svobodnou vůli žadatelky při rozhodování o zákroku.

Zásadním nedostatkem byla také forma souhlasu s operací. V dokumentaci se nacházel pouze obecný souhlas s formulací "Souhlasím s operací" a podpisem žadatelky, zaznamenaný na samostatném a jinak prázdném listu papíru. Tento souhlas neobsahoval žádné upřesnění týkající se povahy zákroku ani informace o jeho důsledcích. Taková forma souhlasu nespĺňuje požadavky na informovaný souhlas, jak byly stanoveny tehdejšími právními předpisy.

Po předložení nové žádosti ministerstvo přehodnotilo své původní rozhodnutí a dospělo k závěru, že žadatelce má být nárok na odškodnění přiznán. Tento případ ukazuje, že i po předchozích neúspěších má smysl pokračovat v úsilí o odškodnění, zejména pokud jsou k dispozici nové důkazy nebo argumenty podporující nárok.

Zkušenost s opakovanou žádostí u původně neúspěšné klientky dokládá, že i v těchto případech je šance na odškodnění dosáhnout. Do konce roku 2024 je možné podat novou žádost. Největší význam to má u případů, kdy ministerstvo a/nebo ministr zdravotnictví rozhodli v rozporu s rozhodnutími soudů anebo pokud mají ženy nové důkazy, jako jsou např. nově objevené dokumenty, svědecké výpovědi apod.

Zdroj: Liga lidských práv. *Má to smysl! Žadatelka uspěla s žádostí podanou až napodruhé.* 19. srpna 2024. Dostupné z: <https://llp.cz/blog/ma-to-smysl-zadatelka-uspela-s-zadosti-podanou-az-napodruhe/>

Kazuistika 3: Odškodnění za sterilizaci z důvodu romského původu

V roce 2022 podala klientka žádost o odškodnění za protiprávní sterilizaci, která byla původně Ministerstvem zdravotnictví zamítnuta, přestože ve zdravotnické dokumentaci byl jako důvod sterilizace uveden její romský původ. Po podání rozkladu ministr zdravotnictví přehodnotil původní rozhodnutí a námitky shledal důvodnými, což vedlo k přiznání odškodnění.

V původní žádosti klientka uvedla, že byla sterilizována bez řádného informovaného souhlasu a že ve zdravotnické dokumentaci je jako důvod zákroku uveden její romský původ. Ministerstvo zdravotnictví však žádost zamítlo s odůvodněním, že protiprávnost zákroku nebyla dostatečně prokázána.

Po obdržení zamítavého rozhodnutí podala klientka prostřednictvím Ligy lidských práv rozklad, ve kterém namítala několik zásadních pochybení:

1. **Diskriminační rasový důvod sterilizace:** Ve zdravotnické dokumentaci bylo uvedeno označení "ROMO", což jednoznačně poukazuje na etnický původ žadatelky a naznačuje, že sterilizace byla provedena z rasových důvodů, což je v rozporu s tehdy platnou právní úpravou.
2. **Absence zdravotní indikace k zákroku:** Sterilizace byla provedena bez jakékoliv zdravotní indikace, což je v rozporu s tehdejšími předpisy, které vyžadovaly zdravotní důvody pro provedení takového zákroku.
3. **Nedostatky v náležitostech žádosti o sterilizaci:** Žádost o sterilizaci neobsahovala všechny potřebné náležitosti stanovené tehdejšími předpisy, což zpochybňuje její platnost.
4. **Nedostatky v náležitostech zápisu ze sterilizační komise:** Zápis ze sterilizační komise neobsahoval všechny požadované informace, což naznačuje, že rozhodnutí o provedení sterilizace nebylo řádně zdokumentováno.
5. **Nedostatky v náležitostech souhlasu k operaci:** Souhlas k operaci nebyl řádně zdokumentován a neobsahoval všechny potřebné náležitosti, což zpochybňuje jeho platnost.
6. **Absence písemného poučení o nevratnosti zákroku:** Ve zdravotnické dokumentaci chybí jakýkoliv záznam o tom, že byla žadatelka poučena o nevratnosti sterilizace, což bylo tehdy povinné.
7. **Nezohlednění posouzení Odboru zdravotní péče Ministerstva zdravotnictví:** Ministerstvo zdravotnictví nezohlednilo posouzení svého vlastního Odboru zdravotní péče, který ve svém stanovisku uvedl, že nelze pro sterilizaci uvést

zdravotní důvody a že není přípustné uvádět jako důvod ke sterilizaci romský původ žadatelky.

Po přezkoumání rozkladu ministr zdravotnictví uznal uvedené námitky za opodstatněné a rozhodnutí o zamítnutí žádosti zrušil. Klientce bylo následně přiznáno odškodnění ve výši 300 000 Kč podle zákona č. 297/2021 Sb.

Tento případ je významný tím, že jde o první úspěšný rozklad v rámci řízení o odškodnění protiprávních sterilizací, který uznal diskriminaci na základě etnického původu. Zároveň poukazuje na nutnost důkladného přezkoumání každé žádosti a zohlednění všech relevantních důkazů a okolností.

Zdroj: Liga lidských práv. *Ministr zdravotnictví přiznal odškodnění ženě, která byla sterilizována kvůli svému romskému původu.* 15. března 2023. Dostupné z: <https://llp.cz/blog/ministr-zdravotnictvi-priznal-odskodneni-zene-ktera-byla-sterilizovana-kvuli-svemu-romskemu-puvodu/>

Kazuistika 4: Přiznání odškodnění po kladně rozhodnutém rozkladu

V roce 2022 podala žadatelka žádost o odškodnění za protiprávní sterilizaci podle zákona č. 297/2021 Sb. Uvedla, že sterilizace byla provedena v nemocnici v Ostravě na začátku 90. let. Popsala, že se tak stalo bez jejího svobodného a informovaného souhlasu, neboť nebyla řádně poučena o povaze zákroku, jeho důsledcích a nevratnosti.

První rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví

Ministerstvo zdravotnictví její žádost zamítlo rozhodnutím ze dne 5. března 2024, č.j. MZDR 15866/2022-13/PRO, s tím, že žadatelka neunesla důkazní břemeno. Ministerstvo dospělo k závěru, že nelze prokázat, že sterilizace byla provedena v rozporu s tehdy platnými právními předpisy. Ve svém rozhodnutí uvedlo, že neexistuje zdravotnická dokumentace, protože byla skartována, a že žadatelka nepředložila dostatečné důkazy.

Žadatelka se proti tomuto rozhodnutí bránila podáním rozkladu, který byl dne 21. března 2024 podán blanketně a následně byl 2. dubna 2024 doplněn o detailní argumentaci.

Argumentace v rozkladu

V rozkladu žadatelka namítala několik klíčových pochybení ministerstva, zejména:

- Absenci informovaného souhlasu – žadatelka byla požádána o podpis dokumentu během porodních bolestí, přičemž nebyla seznámena s povahou zákroku.
- Porušení zásady materiální pravdy – ministerstvo neprovedlo dostatečné dokazování, když odmítlo akceptovat navržené důkazy, jako například svědeckou

výpověď rodinného příslušníka a historické dokumenty potvrzující sterilizační praxi v dané době.

- Nezohlednění historického kontextu – žadatelka v řízení opakovaně poukazovala na skutečnost, že v daném období docházelo v České republice k systematickým sterilizacím bez řádného souhlasu.
- Nepřiměřeně vysoké důkazní břemeno – ministerstvo se nepokoušelo zjistit skutečný stav věci a tíži dokazování přeneslo na žadatelku, což je v rozporu s účelem zákona o odškodnění.

Ministerstvo v původním rozhodnutí neprovedlo svědeckou výpověď rodinného příslušníka, ačkoliv tato osoba mohla dosvědčit následné reakce žadatelky po zákroku i to, že žadatelka dlouhodobě usilovala o uznání pochybení a hledala spravedlnost v médiích i při veřejných demonstracích.

Žadatelka rovněž podpořila svou žádost historickými materiály, které dokládaly, že sterilizace byla prováděna v tehdejšímu systému bez řádného poučení žen, a doložila, že dlouhodobě bojovala za uznání svého případu.

V průběhu řízení byla ministerstvu dne 31. října 2024 doručena žádost o uplatnění opatření proti nečinnosti, neboť řízení trvalo nepřiměřeně dlouho.

Rozhodnutí ministra zdravotnictví

Po přezkoumání napadeného rozhodnutí ministr zdravotnictví rozklad uznal za důvodný a rozhodnutí ministerstva změnil tak, že žadatelce byla přiznána jednorázová peněžní částka ve výši 300 000 Kč. Ministr shledal, že tvrzení žadatelky jsou věrohodná, plausibilní a hájitelná a že vytvářejí potřebný kruh indicií o tom, že sterilizace byla provedena v rozporu s právem.

V rozhodnutí bylo výslovně odkázáno na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. července 2024, sp. zn. 9 As 61/2023-65, který stanoví, že v případech, kdy chybí zdravotnická dokumentace, nelze absenci důkazů klást k tíži žadatelky, ale je na ministerstvu, aby se snažilo skutkový stav objasnit jinými prostředky.

Ministerstvo má dbát cíle zákona, jímž je odškodnění všech nedobrovolně sterilizovaných žen v rozhodném období.

Význam případu

Tento případ potvrzuje zásadní roli rozkladového řízení v procesech o odškodnění. Ministerstvo původně zamítlo žádost bez dostatečného přezkoumání předložených důkazů, ale v rozkladovém řízení bylo uznáno pochybení správního orgánu a žadatelka nakonec odškodnění získala.

Zdroj: Rozhodnutí ministra zdravotnictví ze dne 19. 12. 2024, č.j. MZDR 15866/2022-13/PRO.

Kazuistika 5: Paradox důkazního břemene: Když absence dokumentace zvyhodňuje žadatelky

V roce 2023 podala žalobkyně žádost o odškodnění za protiprávní sterilizaci podle zákona č. 297/2021 Sb. Ministerstvo zdravotnictví žádost zamítlo s odkazem na existenci podepsané žádosti o sterilizaci ve zdravotnické dokumentaci. Ministr zdravotnictví následně zamítl i rozklad, a proto žalobkyně podala správní žalobu k Městskému soudu v Praze (sp. zn. 15 Ad 4/2024).

Soud žalobu zamítl s tím, že žalobkyně neprokázala, že sterilizace byla provedena bez jejího svobodného a informovaného souhlasu. Poukázal na to, že žádost o sterilizaci obsahovala jednoznačnou formulaci „*Žádám o povolení sterilizace, tj. takové operace, abych již nikdy neotěhotněla*“, což podle soudu naznačuje, že si musela být vědoma povahy zákroku.

Žalobkyně namítala, že žádost podepsala až po porodu, kdy nebyla schopna racionálně rozhodovat. Tvrdila, že nebyla dostatečně poučena o nevratnosti sterilizace a že jí byla sterilizace prezentována jako dočasná antikoncepce. Soud však uvedl, že zdravotnická dokumentace neobsahuje žádné indicie, které by tento výklad podporovaly. Zároveň odmítl aplikaci obráceného důkazního břemene, které podle něj patří pouze do civilních medicínských sporů mezi pacientem a zdravotnickým zařízením, nikoliv do správního řízení o veřejných právech.

Rozsudek vytváří paradoxní situaci, kdy lepší šanci na odškodnění mají ty žadatelky, jejichž zdravotnická dokumentace neexistuje – v takových případech totiž správní orgány musí brát v potaz „hájitelné tvrzení“ žalobkyně, pokud jej nepřímé důkazy podporují. Pokud však existuje žádost o sterilizaci s podpisem, je důkazní břemeno na žadatelce, která musí prokázat, že byla k podpisu donucena nebo uvedena v omyl

Zdroj: Městský soud v Praze. *Rozsudek ze dne 17. října 2024, sp. zn. 15 Ad 4/2024-45.*
Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/msph/15-ad-4-2024-45>